

יום כיפור: לגלות מצפון ואחריות

רב קהילת מוריה הרב דובי חיון רואה ביום כיפור יום שבו יש לגלות אחריות ומצפון ולקבל את האחר

מאת דורון סולמון

הרב רב (דובי) חיון, רבה של הקהילה המ' סורתית מוריה, קורא לישראל ביום כיפור זה לעשות חשבון נפש ולקבל את כל יהודיה על שלל הורמים והעדויות. קהילתו של הרב חיון מבוססת על שמירת ההלכה וההבדל הבולט בין הקהילה שבראשה הוא עומד לזרם האורתודוק' סי הוא שוויון מלא לנשים, הרשאות להתפלל באופן שווה לגברים. "אצלנו סופרים את הנישים", אומר הרב חיון. ברוח הקהילה המסורתית, הרואה חשיבות עליונה בקבלת האחר, ובהתאם למאמרי של הפילוסוף היהודי-צרפתי עמנואל לוינס, דורש הרב חיון ליום כיפור זה:

בערב יום כיפור נשמע את תפילת כל נדרי. תפילה הפותחת במילים: "בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה, על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הקהילה הקדושה הזו, אנו מתירין להתפלל לך את העבריינין"; ומסתיימת במילים: "ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגור הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה".

לרוב מאזינים אנו לצלילים ומדלגים על משמעות המילים היוצאות מפינו, וכעת ברצוני להסב את תשומת ליבנו למילות הפתיחה והסיום. לא רק ישיבה של מעלה אלא גם ישיבה של מטה, וכל הקהל מסכים לקבל את האחר, את הטועה, את העבריינין, את ההוא שנמצא מה עבר השני. ומסיימים אנו בסליחה גורפת לכולם. לבני ישראל ולשכנים מגלים אנו אחריות ומקבלים את האחר.

אנו עומדים בפתחו של יום חתימת הדין. היום צריכים אנו לתת תשובה לעצמנו על השאלה הבסיסית שעליה דיברתי ביום הדין, בראש השנה: אייכה? איפה אתה, אדם?

אמר איש חכם, ויקטור פרנקל שמו: "להיות אדם משמע להיות בעל מצפון ואחריות".

מצפון ואחריות, שפן לשוב להווייתנו מאי מצפון לגלות אחריות. שימו לב שהאותיות הראשונות של המילה אחריות היא אחר. ועם שנינו קטנטן, שבכתבי יד רבים רואים שחל בלבול ביניהם, האחר הוא האחר. אומרים אנו פעמיים ביום "שמע ישראל ה' אלוהיך ה' אחד", והדבר בא לידי ביטוי בין היתר ביחס לאחד, לאחר שני ברא בצלם.

"ה' הוא במובן מסוים האחר בה"א הידיעה, האחר כאחר, האחר המוחלט – ובכל זאת הסדר שלי איתו תלוי רק בי. לעומת זאת הוולת, אחי, האדם – הרבה פחות אחר מאשר האחר המוחלט – הוא במובן מסוים אחר יותר מהאל", אומר עמנואל לוינס, הפילוסוף היהודי-צרפתי (1906-1995).

לגלות אחריות היא קבלת האחר והעזרה לאחר, שכן זהו הביטוי הגדול ביותר של האמונה בקדוש ברוך הוא. כולנו נבראנו בצלם אלוהים וצוינו "ואהבת לרעך כמוך כי אני ה' אלוהיך". צלם האלוהים של העומדים מולנו שדרכו אנו שומעים את אלוהים. דרכו אנו משיבים את עצמנו ואת האחרים מן העבר השני. לגלות אחריות, זהו המסר שאותו מעבירה לנו התורה ומעמידה בפנינו אתיקה של אחריות. האדם הנברא בצלם, קיבל חופש אך בצד החופש באה האחריות.

האחר, לפי לוינס, הוא כל מי שאינו אני, החל בקרוב לי ביותר (בני-זוג, ילדים). עם זאת, האחריות לזולת היא אינסופית והיא כוללת לא רק את האחר הקרוב אלא גם את האחר הרחוק. לפי הפירוש שלו, הרע בפסוק "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט י"ז) כולל גם את הנזכר, והר

הרב דב חיון ■ צילום: אלבום פרטי

בר משתמע מהנאמר בהמשך: "כאורח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך" (ויקרא יט ל"ד).

בואו נצא למסע שראשיתו באדם הראשון הבורח מאחריות. לשאלת "אייכה" – היכן האחריות שלך, הוא בורח ומאשים את האישה, והיא בתורה את הנחש. ההמשך בקין. המוות הראשון בתורה הוא בריחה מאחריות כפולה – רצח אח והתחמקות במילים "השומר אחי אנוכי". רצח אח – רצח האחר, וכך עלינו לשמור על האחר.

לוינס פירש את הפסוק "את אחי אני מבקש" שהאחר הוא בעיקרון אח, זאת אומרת שקיימת זיקה עקרונית בינו לביני. אלא שקיימת דרישה נוספת: לא מדובר כאן ביחס סימטרי ובשוויון, אלא חובותיים כלפיו עולות על מה שהוא חייב ביחס אליי. כך שהאחר הוא אח שיש לבקש. לאחר מכן תיכת נח והביקורת עליו. מולו מציבה לנו התורה את משה בתיבה. מול נח שדאג רק לעצמו ולבני משפחתו ולא ניסה ולו פעם אחת להשפיע על סביבתו, להושיט יד לאחר, ניצב משה שמרגע שבגר ויצא מהארמון מגלה אחריות ואכפתיות ואף מוכן לשלם מחיר על היותו אדם. הוא מגן על החלשים ונאלץ לעזוב עקב כך את הארמון. בסיני הוא מגן על החלשות למרות שלכאורה יכול היה לומר, מה לי ולהן, מול נח הדואג לעצמו ולאחר המבול שותה, משתכר וחוזר לעירומו המבייש, עומד משה שממשה ודואג לאחרים ומוביל את עמו במדבר.

ביום כיפור, בשיאו של היום, נאזין כולנו לה' פטרת מנחה, לקריאה בספר יונה. שאלתם את עצמכם מדוע דווקא ספר יונה נקרא ביום כיפור ולא ספר אחר? השוובה לדעתי טמונה בספר יונה בורח מאחריות והחזרה בתשובה היא קבלת אחריות. קבלת אחריות לא על עם יש ראל אלא על אנשי ניבונה הרחוקה. קבלת אחריות לא רק על אנשי קהילתי הקרובה אלא גם על בני האדם באשר הם. זהו המסר של ספר יונה וזהו המסר של יום כיפור, האמירה שכל אחר הוא אחר ויחיד וכדברי עמנואל לוינס: "פני האחר בפני האלוהים".

האחר הוא הקובע את זהותו של האני: האני

כשהוא לעצמו הוא "אדיש". במלים אחרות: אי-אפשר להישאר אדיש כלפי האנושי.

מושג האחריות אצל לוינס נובע מן האחר: כשאחרותו של האחר מטילה עליי אחריות: "אני תופס את האחריות כאחריות כלפי האחר". זו אינה אחריות סימטרית: האחר קודם לי ועליי לגלות אחריות כלפיו, גם אם הוא לא יעשה כך כלפיי: "היחס הבינסובייקטיבי הוא יחס בלתי-סימטרי. במובן זה אני אחראי כלפי האחר בלי לצפות ליחס גומלין, אפילו הייתי מתחייב בנפשי: יחס הגומלין הוא עניינו של".

בכך הוא חולק על מרטין בובר, המדבר על הדדיות בין אני ואתה ועל ז'אן פול סארטר, המתאר את היחסים בין האני והאחר כמאבקי שליטה – מי יהפוך את מי לאובייקט. לוינס לוקח את האתיקה שלו מן היהדות, שפן בשלושת הדברים שעליהם נאמר "ייהרג ובל יעבור" יש איסור שפיכות הדמים, האחריות לחיי האחר. שפיכות דמים היא גם הלכנת פני האחר, שנאמר: "המלכין פני חברו ברבים כאילו שפך דמים". להלכין פנים זה גם לא לה' תייחס לאחור. להתעלם מקיומו.

בפתחו של יום החתימה על גור דיננו, בואו נעשה צעד קטן, ובעקבות לוינס שטוען שה' פנים מעוררות למעשה את האחריות אצל מי שאינו מתחמק מלהביט בהם, נביט זה בזה ונ' גלה אחריות. נביט לשומר בכניסה לקניון, למנ' קה במקום העבודה, לכל אדם שבו אנו פוגשים, ואז אולי האל"ף של האחר תזונו ותהפוך לבני"ת, וכך האחר יהיה לחבר וניחתם כולנו בתעודת בי.אי – בן אדם.

הרב חיון: מסע אל הרבנות המסורתית

הרב חיון נולד בישראל למשפחה ספרדית דתית, "ומכאן החל המסע שלי אל הרבנות המ' סורתית. מסע מעגלי ומעניין העובר תחנות רבות, בין חילוניות ואורתודוקסיה (כולל הסמך כה לרב בשני זרמים אלו), וסופו בדרך האמצע, או כפי שאני מגדירי: ככני ישראל חי בדרך הזהב", אומר הרב חיון.

הרב רב חיון נשוי ליהודית ואב ללוטם ולני-תאי. כבר בעת שירותו הצבאי בנח"ל הוא שילב עבודה חינוכית בפיקוד והינוך חיילים מרקע חברתי קשה וכאלה שאינם יודעים קרוא וכתוב (חיילי מקא"מ) בצד שירות קרבי. לאחר שירותו הצבאי עסק בעבודות חינוכיות רבות הן כמדריך נוער, הן כמדריך טיולים בחברה לה' גנת הטבע והן כמחנך ומורה. היה חבר קיבוץ רמת-רחל והיה ממקימי הקיבוץ העירוני תמות. גם בקיבוצים המשיך בעבודה חינוכית עם נוער וכן בכתיבה ובעריכה. ערך במשך שלוש שנים את כתב העת "שרמות" ועד כה פורסמו שישיה קובצי שירה פרי עטו.

לאחר סיום התואר הראשון בהיסטוריה וב-מקרא, בשילוב תעודת הוראה, עבר הרב חיון לגור בגליל ובמשך עשר שנים חנך ולימד בתי-כון בעמק יזרעאל. הוא למד בבית המדרש לר' בנימין-על-שם שכטר לתואר שני בתלמוד והלכה ולרבנות. במהלך לימודי הרבנות סיים גם לימודי תמיכה רוחנית. משנת תשס"ט (2008) הוא משמש רב הקהילה ותומך רוחני. הוא מנהל את רשת מדרשות שכטר ברחבי הארץ ועומד בראש מדרשת הכרמל בחיפה. הוא גם מכהן כנשיא כנסת הרבנים (המסורתיים) בישראל וממשיך את לימודיו לתואר שלישי במשפט עברי.